

Sygn. akt I UK 360/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 stycznia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogusław Cudowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania M. M., L. M. i P. M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddziałowi w Ł.
o wyrównanie renty rodzinnej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 31 stycznia 2017 r.,
skargi kasacyjnej M. M. od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 10 maja 2012 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację M. M. i
sprawę w tym zakresie przekazuje Sądowi Apelacyjnemu do
ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 10 maja 2012 r. oddalił, między innymi, apelację M. M. od wyroku Sądu

Okręgowego w Ł. – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 31 sierpnia 2011 r., oddalającego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w Ł. odmawiającej przyznania jej prawa do wyrównania renty rodzinnej za okres od 1 lipca 2004 r. do 30 kwietnia 2009 r.

W sprawie tej ustalono, że w dniu 25 kwietnia 1997 r. zmarł W. M., pozostawiając żonę L. M. oraz dwie córki – M. (ur. 11 czerwca 1988 r.) oraz P. (ur. 11 lutego 1996 r.). W dniu 22 maja 1997 r., w zakładzie pracy zmarłego, sporządzony został wniosek o rentę rodzinną, w którym jako osoby ubiegające się o rentę, wskazano wówczas małoletnie dzieci zmarłego: M. i P. Tożsamy wniosek w dniu 26 maja 1997 r. złożyła w organie rentowym wdowa po zmarłym - L. M., która przebywała wówczas na urlopie wychowawczym. Pracownik organu rentowego, przyjmujący wniosek, poinformował ją, że jest ona także uprawniona do renty rodzinnej po mężu i dopisał ją do wniosku jako osobę ubiegającą się o rentę rodzinną. Podała wtedy informacje dotyczące zawarcia małżeństwa, wspólnego zamieszkiwania i prowadzenia gospodarstwa domowego, i tak uzupełniony wniosek podpisała. Decyzją z dnia 11 czerwca 1997 r. organ rentowy przyznał od 1 maja 1997 r. rentę rodzinną dla L. M. na stałe, dla M. M. do 1 lipca 2004 r. oraz dla P. M. do 1 marca 2012 r. Decyzja zawierała pouczenie o konieczności informowania organu rentowego o podjęciu zatrudnienia, wysokości osiąganych z tego tytułu dochodów oraz konieczności dostarczenia zaświadczenia o kontynuowaniu nauki przez osobę, która osiągnęła 16 lat.

Po 1 lipca 2004 r. nie zostało przedstawione organowi rentowemu zaświadczenie o kontynuowaniu nauki przez M. M., choć faktycznie uczyła się ona nadal, a następnie studiowała. W takim stanie sprawy organ rentowy decyzją z dnia 13 lipca 2004 r. dokonał nowego ustalenia i podziału renty rodzinnej pomiędzy dwie uprawnione osoby: L. oraz P. M.. Decyzję tę doręczył L. M., która nie zapoznała się i nie przeanalizowała jej treści, w tym nie zwróciła uwagi na obniżenie renty rodzinnej przez pominięcie córki M. W dokumentach rocznego obliczenia podatku PIT-40A organ rentowy wpisywał łączną kwotę renty rodzinnej w jednej rubryce „dochód”, bez wyszczególnienia kwot stanowiących dochody z tej renty dla dzieci.

W dniu 29 maja 2009 r. L. M. złożyła w organie rentowym wniosek o wyłączenie jej z grona uprawnionych do renty rodzinnej, równocześnie załączyła

zaświadczenie o kontynuowaniu nauki przez M. M. na Uniwersytecie (...) od 1 października 2007 r. do 31 października 2010 r. Decyzją z 14 lipca 2009 r. organ rentowy wznowił wypłatę części renty rodzinnej dla M. M. z dniem 1 maja 2009 r. Zaskarżoną w tej sprawie decyzją z 21 lipca 2010 r. organ rentowy odmówił M. M. prawa do wyrównania renty rodzinnej za okres od 1 lipca 2004 r. do 30 kwietnia 2009 r.

W tak ustalonym stanie faktycznym, Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, oceniając ponownie zebrany materiał dowodowy inie dopatrywał się błędu organu rentowego, który uzasadniałby zastosowanie art. 133 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.) i wznowienie wypłaty części renty rodzinnej dla M. M. za okres 3 lat wstecz od daty zgłoszenia takiego wniosku. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych błąd organu rentowego jest rozumiany szeroko i oznacza każdą obiektywną wadliwość decyzji, niezależnie od przyczyn tej wadliwości, ale nie budzi wątpliwości wada taka zachodzi wówczas, gdy organ rentowy nie przyznał należnego świadczenia lub przyznał je w zaniżonej wysokości, pomimo że dysponował danymi pozwalającymi na przyznanie należnego świadczenia w prawidłowej wysokości. Taka sytuacja taka nie miała miejsca w rozpoznawanej sprawie, a organ rentowy nie był zobowiązany do wydania decyzji o wstrzymaniu wypłaty renty rodzinnej M. M. po upływie okresu, na który była ona „włączona do kręgu osób uprawnionych do renty rodzinnej”. Wypłata jednej renty rodzinnej nie została wstrzymana i świadczenie to było nadal wypłacane, a zmienił się jedynie krąg osób uprawnionych do tego świadczenia. Wydaną z urzędu decyzją z dnia 13 lipca 2004 r. organ rentowy dokonał nowego podziału renty rodzinnej, wyłączając z kręgu osób uprawnionych M. M. Pomimo pouczenia L. M. nie złożyła, po osiągnięciu przez córkę M. 16 lat, zaświadczenia o kontynuowaniu przez nią nauki. Skutki tego zaniechania w istocie poniosła M. M., która została od 1 lipca 2004 r. do 30 kwietnia 2009 r. pozbawiona należnej jej części renty rodzinnej. Sąd drugiej instancji uznał, że ujawnione okoliczności nie miały wpływu na dokonany osąd wobec braku podstawy prawnej do uwzględnienia odwołania od zaskarżonej decyzji. Utrzymywał, że nowy podział renty rodzinnej nie został dokonany w trybie art. 107a ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach, ale

nastąpił z urzędu „wobec upływu terminu, do którego M. M. była została włączona do kręgu osób uprawnionych do renty rodzinnej, a nie na wniosek jednej z osób uprawnionych”. Wprawdzie aktualnie organ rentowy powiadamia uprawnionych o obowiązku złożenia zaświadczenia o kontynuowaniu nauki przez osoby uprawnione do renty rodzinnej wraz z ukończeniem 16 lat, tyle że takie powiadomienie nie wynikało z przepisów prawa ubezpieczeń społecznych według stanu prawnego obowiązującego do 23 listopada 2011 r.

W przyjętej do rozpoznania skardze kasacyjnej M. M. zarzucono naruszenie art. 135 ust. 3 w związku z art. 134 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez błędną wykładnię i oddalenie jej odwołania, w sytuacji gdy wstrzymanie prawa do renty rodzinnej nastąpiło bez wydania decyzji w tym przedmiocie, co było dotknięte błędem organu rentowego.

W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca utrzymywała, że skarga jest oczywiście uzasadniona, ponieważ Sąd drugiej instancji błędnie przyjął, iż organ rentowy nie był zobowiązany do wydania decyzji o wstrzymaniu części renty rodzinnej należnej M. M. z upływem okresu, na który została ona włączona do kręgu osób uprawnionych. Zdaniem skarżącej, pozbawienie należnej jej części renty rodzinnej wymagało wydania decyzji o wstrzymaniu wypłaty tego świadczenia z pouczeniem o podstawie prawnej i o prawie zaskarżenia. M. M. nie mogła zaskarżyć decyzji wydanej L. i P. M., która zmieniała krąg uprawnionych do renty rodzinnej i dokonała jej nowego podziału na mniejszą liczbę uprawnionych do renty rodzinnej, ponieważ nie była jej adresatem. W konsekwencji skarżąca została pozbawiona prawa do obrony swoich praw. Powyższe stanowiło błąd organu rentowego, dlatego wznowienie wypłaty wstrzymanego skarżącej świadczenia powinno nastąpić od miesiąca, w którym je wstrzymano, jednak za okres nie dłuższy niż 3 lata poprzedzające bezpośrednio miesiąc, w którym zgłoszono wniosek o wznowienie wypłaty lub wydano decyzję z urzędu o jej wznowieniu.

Wskazując na powyższe skarżąca wniosła o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku oraz wyroku pierwszej Sądu drugiej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi i zasądzenia kosztów

postępowania, w tym kosztów pomocy prawnej udzielonej wnioskodawczyni z urzędu, które nie zostały opłacone w całości ani w części.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniosł o oddalenie skargi kasacyjnej oraz o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna M. M., którą organ rentowy bezpodstawnie pozbawił należnej jej części rodzinnej w decyzji o ustaleniu i podziale tego świadczenia już i tylko na dwie osoby uprawnione (L. i P. M.) była oczywiście usprawiedliwiona. Wprawdzie renta rodzinna przysługująca skarżącej została ustalona do ukończenia przez nią 16 roku życia i z tej przyczyny miała charakter „temporalny”, tyle że ustalone prawo do renty rodzinnej „okresowej” nie ustaje z upływem okresu, na który była przyznana, ponieważ tylko prawo do świadczenia uzależnione od okresowej niezdolności do pracy ustaje z upływem okresu, na jaki to świadczenie przyznano (art. 102 ust. 1 ustawy emerytalnej).

W przypadku ustalenia skarżącej prawa do „okresowej” renty rodzinnej na podstawie art. 68 ust. 1 pkt 1 tej ustawy, tj. do ukończenia 16 lat, z pouczeniem o obowiązku dokumentowania kontynuowania nauki w szkole lub na studiach wyższych, czego skarżąca nie dochowała, pozbawienie jej części tego świadczenia wymagało uprzedniego wydania decyzji o wstrzymaniu skarżącej wypłaty przypadającej na nią części renty rodzinnej na podstawie art. 134 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach, który stanowi o wstrzymaniu wypłaty świadczenia, jeżeli osoba pobierająca świadczenie mimo pouczenia lub żądania organu rentowego nie przedłoży dowodów stwierdzających dalsze istnienie prawa do świadczeń. Decyzji o wstrzymaniu wypłaty świadczenia nie wydaje się tylko w przypadkach określonych w art. 102 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 i 3 ustawy, do których nie należał przypadek skarżącej. Oznaczało to, że organ rentowy błędnie pozbawił M. M. prawa do części należnej jej renty rodzinnej, ponieważ bezpodstawne i bezprawne jest pozbawienie renty rodzinnej ustalonej na dziecko do ukończenia przez nie 16 lat życia (art. 68 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach) - z ukończeniem tego wieku - na podstawie decyzji o ustaleniu i podziale renty rodzinnej na mniejszą liczbę uprawnionych do renty rodzinnej, bez równoczesnego

wydania decyzji o wstrzymaniu wypłaty pomniejszonej części tego świadczenia renty przypadającego osobie uprawnionej, która nie przedłożyła dowodów na kontynuowanie nauki w szkole lub na studiach wyższych, wymaganych do dalszego przysługiwania jej renty rodzinnej już na podstawie art. 68 ust. 1 pkt 2 tej ustawy.

W ujawnionej sytuacji prawo do części należnej skarżącej renty rodzinnej nie ustało także w rozumieniu art. 101 pkt 1 ustawy emerytalnej, ponieważ w razie kontynuowania przez uprawnione do renty rodzinnej dziecko nauki w szkole lub na studiach wyższych nie ustaje żaden warunek przysługiwania spornego świadczenia, ale wymagane jest jedynie dokumentowanie kontynuowania dalszej nauki. Oznacza to, że organ rentowy miał obowiązek wydania decyzji o wstrzymaniu wypłaty części renty rodzinnej skarżącej na podstawie art. 134 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej, z uzasadnieniem, że pomimo pouczenia osoba pobierająca rentę rodzinną nie przedłożyła dowodów na dalsze przysługiwanie jej prawa do renty rodzinnej, tj. zaświadczeń o kontynuowaniu nauki w szkole lub na studiach wyższych, co umożliwia jej uzupełnienie wymaganych dowodów. Warto mieć na uwadze, że gdyby do renty rodzinnej uprawnione było tylko jedno dziecko w wieku do 16 lat, to „odebranie” mu po ukończeniu tego wieku prawa do „okresowo” ustalonej renty rodzinnej wymagałoby wstrzymania wypłaty całego (jednego) świadczenia na podstawie art. 134 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej, którego ze skutkami z jej art. 135 ust. 3 błędnie nie zastosował organ rentowy w przedmiotowej sprawie tylko dlatego, że obok skarżącej były inne osoby uprawnione do jednej łącznej renty rodzinnej.

Mając na uwadze kwalifikowane naruszenie art. 134 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 135 ust. 5 ustawy emerytalnej Sąd Najwyższy wyrokował w tym zakresie jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. w celu zweryfikowania okresów kontynuowania nauki w szkole lub na studiach wyższych przez skarżącą M. M. i przyznania należnej jej części renty rodzinnej w spornym okresie na podstawie art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej, z uwzględnieniem jej art. 135 ust. 3.

r.g.